

Właściwości psychometryczne polskiej wersji Kwestionariusza Poczucia Winy Związanego z Traumą (TRGI-PL)

Trauma Related Guilt Inventory – psychometric properties of the Polish adaptation (TRGI-PL)

Agnieszka Popiel^{1,2}, Bogdan Zawadzki³

¹ Wydział Psychologii, Katedra Neurorehabilitacji, Uniwersytet SWPS w Warszawie

² Interdyscyplinarne Centrum Genetyki Zachowania UW

³ Wydział Psychologii, Katedra Psychologii Różnic Indywidualnych UW

Summary

Aim. Although various aspects of guilt are frequent problems of patients suffering from PTSD, they have been included into the diagnostic criteria for PTSD just in the present version DSM-5. Kubany proposed a cognitive conceptualization of guilt in PTSD followed by development of the Trauma Related Guilt Inventory (TRGI). The aim of the paper is to present psychometric properties of the Polish version of the inventory – the TRGI-PL.

Methods. A Polish adaptation of the Trauma-Related Guilt Inventory was applied to a sample of 280 motor vehicle (MVA) participants (147 females, 133 males of age from 18 to 80 ($M=34,93$, $SD=13,71$) within 1-24 months after a MVA ($M=10,18$, $SD=6,23$). Validation of the Polish version was done by analyzing the internal structure of the instrument and comparing the emotional and cognitive aspects of guilt assessed by the TRGI with PTSD symptoms, post-traumatic cognitions and responsibility for MVA and subjective agreement with the judgment.

Results. The model with four latent factors: Distress, Hindsight-Bias/Responsibility, Wrongdoing and Insufficient Justification scales showed acceptable fit (Satorra-Bentler $\chi^2=518,62$, $df=203$, $p<0,01$, $RMSEA=0,079$, $CFI=0,96$, $GFI=0,97$), what confirms the four-factor structure of guilt, obtained in the studies on original TRGI version. Reliability coefficients are similar to original version. Correlations with other PTSD measures showed satisfactory convergent and discriminative validity.

Conclusions. The Polish adaptation of the Trauma-Related Guilt Inventory is a reliable and valid tool for assessing guilt as a multidimensional phenomenon, comprising emotional and several cognitive characteristics, in trauma survivors.

Słowa kluczowe: PTSD, poczucie winy, TRGI, kwestionariusze

Key words: PTSD, guilt, TRGI, questionnaire

Wstęp

Poczucie winy jest częstym zjawiskiem u osób cierpiących na pourazowe zaburzenie stresowe (PTSD). Jego znaczenie podkreślano dotychczas raczej w praktyce klinicznej, nie stanowiło bowiem kryterium wymaganego do diagnozy zaburzenia. Wraz z wprowadzeniem do DSM-5 w 2013 roku do kryteriów rozpoznawania PTSD pozycji obejmujących „utrwalony i zniekształcony sposób myślenia o przyczynach lub konsekwencjach traumatycznego wydarzenia, który prowadzi do obwiniania siebie lub innych osób” oraz „stałe poczucie winy” [1] można spodziewać się wzrostu zainteresowania zjawiskiem poczucia winy u ofiar traumatycznych przeżyć [1, 2]. Kilkanaście lat temu Kubany przeprowadził szczegółowe badania nad poczuciem winy u osób po traumatycznych przeżyciach. W ich wyniku zaproponował wielowymiarowe ujęcie zjawiska winy ze składowymi emocjonalnymi (dystresem/bólem emocjonalnym) i poznawczymi (zestawem dysfunkcyjnych przekonań) [3]. Typowe dla poczucia winy dysfunkcyjne przekonania zostały ujęte w następujące kategorie: (1) możliwość przewidzenia i zapobieżenia temu, co się stało (przekonanie, że wiedzieliśmy, co się wydarzy, zanim to się wydarzyło i mogliśmy użyć tej wiedzy, aby zapobiec negatywnym skutkom – rezultat zniekształcenia poznawczego zwanego „mądrość po szkodzie”), (2) brak usprawiedliwienia dla własnych zachowań, (3) pełna odpowiedzialność za spowodowanie negatywnego, czasem tragicznego w skutkach wydarzenia, np. „To się stało przeze mnie”, (4) pogwałcenie wyznawanych przez siebie zasad i wartości, czego skutkiem jest potępienie własnych czynów, oraz (5) ogólne, odzwierciedlające poczucie winy przekonania, np. „To, co zrobiłam/zrobiłem, jest niewybaczalne” [3]. Ten sposób rozumienia poczucia winy oraz zaproponowane na jego podstawie interwencje terapeutyczne zostały przedstawione w odrębnym artykule na łamach „Psychiatrii Polskiej” [2].

Kwestionariusz Poczucia Winy Związanego z Traumą

Celem opracowania Kwestionariusza Poczucia Winy Związanego z Traumą (Trauma Related Guilt Inventory – TRGI) była ocena poznawczych i emocjonalnych aspektów poczucia winy związanego z konkretnym wydarzeniem traumatycznym (działania wojenne, wypadek samochodowy, przemoc fizyczna albo seksualna czy nagła śmierć bliskiej osoby). Narzędzie powstało na kanwie doświadczeń klinicznych, po przeanalizowaniu koncepcji teoretycznych i dostępnych narzędzi oceny poczucia winy oraz po wstępnej eksploracji zjawiska za pomocą ustrukturalizowanych wywiadów [4]. Kwestionariusz został skonstruowany zgodnie z podejściem teoretycznym [5], z zastosowaniem eksploracyjnych analiz czynnikowych [4]. W rezultacie kilku

badan powstała ostateczna wersja kwestionariusza, na którą składają się 32 pozycje układające się w sześć skal, z których jedna (Skala Poznawczych Aspektów Winy) obejmuje trzy podskale. Każda pozycja oceniana jest na pięciostopniowej skali (od 1 do 5) określonej przez bieguny: od „zdecydowanie prawdziwe/zawsze prawdziwe” do „zupełnie nieprawdziwe/zawsze nieprawdziwe” (punktacja ośmiu pozycji jest odwrócona). Skala Dystresu obejmuje sześć pozycji, Skala Ogólnego Poczucia Winy (OPW) cztery pozycje, a Poznawczych Aspektów Winy (PAW) trzy wyłonione empirycznie podskale: Możliwość Przewidzenia i Zapobieżenia Wydarzeniu/Odpowiedzialność (MPZ/O) – siedem pozycji, Potępienie Własnych Czynów (PWC) – pięć pozycji, Brak Usprawiedliwienia (BU) – cztery pozycje oraz sześć pozycji dotyczących ogólnych przekonań związanych z poczuciem winy. W kilku kolejnych badaniach (Skala Dystresu i trzy specyficzne podskale należące do Poznawczych Aspektów Winy) narzędzie charakteryzowała stabilna czteroczynnikowa struktura [3, 4]. Podczas konstrukcji narzędzia Skala Ogólnego Poczucia Winy była natomiast traktowana jako skala odniesienia (założono, że każda pozycja TRGI powinna odpowiednio wysoko korelować z wynikami tej skali). Natomiast sześć pozycji określających ogólne przekonania o winie korelowało z nią wysoko, ale jednocześnie ich ładunek czynnikowy wskazywał na przynależność do więcej niż jednego czynnika konkretnych specyficznych dla winy przekonań. Z tego powodu pozycje te zostały utrzymane w Skali Poznawczych Aspektów Winy i zaliczają się do jej ogólnego wyniku, nie tworzą jednak formalnej podskali specyficznych przekonań [3]. Pomiar TRGI charakteryzuje się zadowalającą rzetelnością (współczynniki α Cronbacha dla podskal poznawczych wynosiły od 0,67 do 0,82, a dla pozostałych trzech skal od 0,86 do 0,90) i trafnością (co potwierdzają wyniki confirmacyjnej analizy czynnikowej oraz korelacje z innymi narzędziami do pomiaru PTSD, lęku, depresji itd.) w grupach osób doświadczających różnorodnych stresorów traumatycznych (weterani wojenni, kobiety doświadczające przemocy fizycznej, ofiary wypadków) [3, 4]. Zadowalająca jest także stabilność narzędzia w czasie, mierzona przez autorów wersji angielskiej w ciągu tygodnia, gdzie współczynnik korelacji przyjmuje wartości w zakresie od 0,84 do 0,86 dla trzech skal oraz od 0,73 do 0,75 dla trzech podskal poznawczych.

Cel

Celem niniejszego artykułu jest przedstawienie własności psychometrycznych polskiej adaptacji TRGI (TRGI-PL) wraz z udzieleniem odpowiedzi na pytanie o przydatność TRGI-PL w badaniach nad poczuciem winy związanym z traumatycznym doświadczeniem.

Material

Badaną grupę stanowiło 280 uczestników wypadków komunikacyjnych: 147 kobiet (52,5%) i 133 mężczyzn (47,5%) w wieku od 18 do 80 lat ($M = 34,93$; $SD = 13,71$), głównie ze średnim ($n = 110$; 39,3%) lub wyższym wykształceniem ($n = 140$; 50,4%). Najczęściej występujące rodzaje wypadków, w których brały udział osoby badane, to

zderzenia (samochodów lub samochodu z motocyklem, $n = 186$; 66,4%), wypadnięcie z drogi ($n = 41$; 14,6%), potrącenie pieszego ($n = 27$; 9,6%) lub rowerzysty ($n = 16$; 5,7%) oraz innego rodzaju zdarzenia ($n = 10$; 3,6%). Pięćdziesiąt dziewięć osób (21,1%) podało, że zostały one uznane przez sąd lub policję za sprawców wypadku, 164 (58,6%) osoby były uznane za poszkodowanych, a w przypadku 57 osób (20,3%) do czasu badania nie określono przyczyn wypadków. Spośród 223 osób, u których postępowanie prawne zakończyło się, 195 osób (87,4%) zgodziło się, a 28 (12,6%) nie akceptowało orzeczenia sądu/policji dotyczącego sprawstwa wypadku.

Metoda

Badanie zostało zaakceptowane przez Komisję ds. Etyki Badań Psychologicznych. Było prowadzone w Interdyscyplinarnym Centrum Genetyki Zachowania Uniwersytetu Warszawskiego w latach 2010–2012. W okresie od jednego do 24 miesięcy po wypadku ($M = 10,18$; $SD = 6,23$) osoby badane wypełniały zestaw kwestionariuszy.

Do oceny poczucia winy związanego z traumą (wypadkiem) zastosowano Kwestionariusz Poczucia Winy Związanego z Traumą Kubany'ego w polskiej adaptacji autorów artykułu. Polska wersja TRGI powstała w wyniku dwóch niezależnych tłumaczeń narzędzia oryginalnego. Ze względu na dużą zbieżność otrzymanych wersji tłumaczeń oraz brak obciążenia kulturowego sformułowań zawartych w kwestionariuszu nie stosowano tłumaczenia zwrotnego. Walidacji dokonano na podstawie danych uzyskanych od uczestników wypadków komunikacyjnych. Pierwszym krokiem było badanie wewnętrznej struktury narzędzia, następnymi – porównanie emocjonalnych i poznawczych aspektów poczucia winy badanych przez TRGI-PL z ocenianymi z pomocą innych narzędzi: objawami PTSD, doświadczanymi emocjami, przekonaniem potraumatycznymi i akceptacją przez osoby badane orzeczenia wymiaru sprawiedliwości o sprawstwie wypadku.

Nasilenie objawów PTSD mierzono kwestionariuszem PTSD-K autorstwa Zawadzkiego i wsp. [6]. Kwestionariusz przeznaczony do oceny nasilenia objawów PTSD powstał na podstawie dwuparametrycznego modelu IRT (Item-Response Theory). Umożliwia odniesienie do diagnozy klinicznej PTSD według kryteriów DSM-IV-TR [7]. W tym badaniu α Cronbacha wynosiła 0,97. Pozycje kwestionariusza PTSD-K odnoszą się do miesiąca poprzedzającego badanie, podobnie jak pozycje dotyczące podstawowych emocji przeżywanych przez osoby badane. Z tego powodu zastosowano dodatkowe narzędzie służące do oceny emocji, którego autorami są Diener, Smith i Fujita [8], w polskiej adaptacji Wojciszke i Baryły [9]. Narzędzie umożliwia ocenę sześciu podstawowych emocji: radości, miłości, strachu, złości, wstydu-winy i smutku. Badania walidacyjne przeprowadzono tylko za pomocą skal oceniających podwymiary negatywnego afektu [8]: strachu ($\alpha = 0,88$), gniewu ($\alpha = 0,87$), wstydu-winy ($\alpha = 0,76$) oraz smutku ($\alpha = 0,87$).

Przekonania potraumatyczne badano za pomocą Inwentarza Pourazowych Treści Poznawczych (PTCI) Foa i wsp. [10], we wstępnej polskiej adaptacji Dragan i wsp. [11]. PTCI to jedno z najszerzej stosowanych narzędzi do pomiaru przekonań i zmiennej pod wpływem traumy sposobu myślenia jednostki. Składa się z 33 pozycji

tworzących trzyczynnikową strukturę: (a) Negatywne Przekonania o Sobie ($\alpha = 0,97$), (b) Negatywne Przekonania o Świecie ($\alpha = 0,92$) i (c) Samoobwinianie ($\alpha = 0,85$).

Informacje o orzeczeniu dotyczącym sprawstwa wypadku i opinii o nim osoby badanej (akceptacji lub jej braku), podobnie jak inne zmienne demograficzne, uzyskano z ankiety opracowanej dla celów badania uczestników wypadków [12].

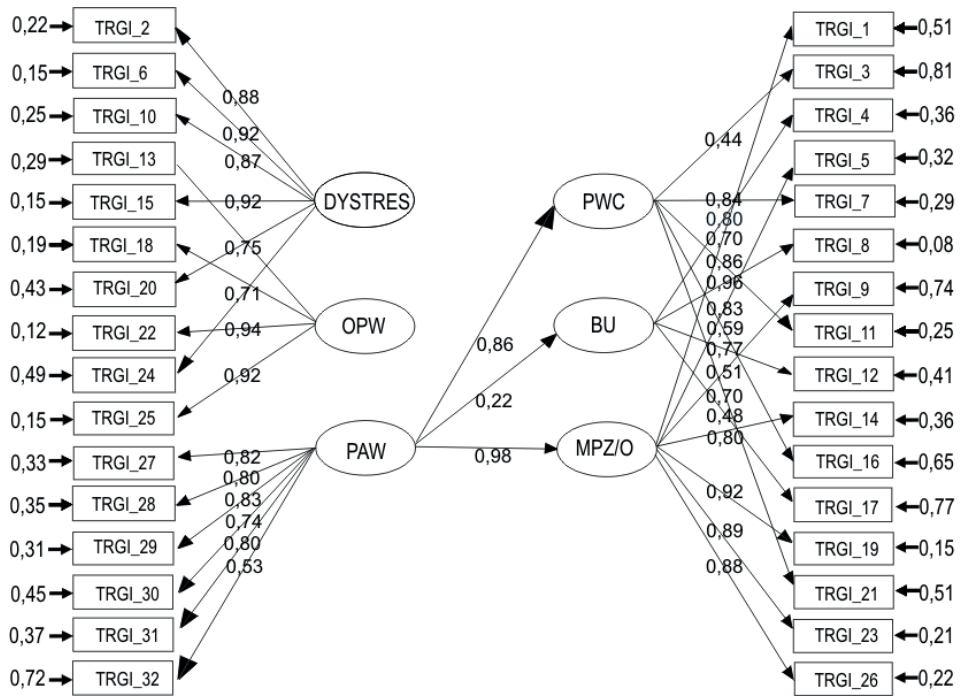
Wyniki

Konfirmacyjna analiza czynnikowa

Pierwszy krok stanowiła konfirmacyjna analiza czynnikowa, w ramach której testowano dopasowanie modeli zweryfikowanych w badaniach oryginalnych z zastosowaniem eksploracyjnej i konfirmacyjnej analizy czynnikowej [3, 4]. Model z czterema zmiennymi latentnymi (22 pozycje TRGI), tj. (1) Dystres, (2) Możliwość Przewidzenia i Zapobieżenia Wydarzeniu/Odpowiedzialność, (3) Brak Usprawiedliwienia dla Własnych Zachowań, (4) Potępienie Własnych Czynów, był analizowany metodą DWLS (model bazował na analizie korelacji oraz asymptotycznych kowariancji). W analizie wykazał on zadowalające dopasowanie (χ^2 Satorry-Bentlera = 518,62, $df = 203$, $p < 0,01$, $\chi^2/df = 2,56$, RMSEA = 0,079, CFI = 0,96, GFI = 0,97, a autorzy tacy jak Schermelleh-Engel, Moosbrugger i Müller [13] uznają, że wyniki RMSEA $\leq 0,08$, $\chi^2/df \leq 3,00$, CFI $\geq 0,95$ i GFI $> 0,90$ można uznać za akceptowalne). Wyniki te w pełni replikują dane uzyskane w badaniach oryginalnych TRGI [3, 4]. Niewystarczającym dopasowaniem (χ^2 Satorry-Bentlera = 995,30, $df = 208$, $p < 0,01$, $\chi^2/df = 4,79$, RMSEA = 0,130, CFI = 0,90, GFI = 0,91) charakteryzował się natomiast model uwzględniający dwa latentne czynniki poczucia winy (te same 22 pozycje TRGI): emocjonalny (dystres/ból) i poznawczy (Możliwość Przewidzenia i Zapobieżenia Wydarzeniu/Odpowiedzialność, Brak Usprawiedliwienia dla Własnych Zachowań, Potępienie Własnych Czynów), podobnie jak ten sam model zastosowany do dystresu i wszystkich „poznawczych” pozycji inwentarza (a zatem dla 28 pozycji TRGI: χ^2 Satorry-Bentlera = 1250,15, $df = 349$, $p < 0,01$, $\chi^2/df = 3,58$, RMSEA = 0,108, CFI = 0,94, GFI = 0,93). Natomiast model hierarchiczny łączący model dwu- i czteroczynnikowy, a więc obejmujący dystres oraz czynnik poznawczy obejmujący trzy składowe niższego rzędu: Możliwość Przewidzenia i Zapobieżenia Wydarzeniu/Odpowiedzialność, Brak Usprawiedliwienia dla Własnych Zachowań, Potępienie Własnych Czynów oraz sześć pozycji badających ogólne poznawcze aspekty poczucia winy, wykazał już akceptowalne dopasowanie (χ^2 Satorry-Bentlera = 809,05, $df = 346$, $p < 0,01$, $\chi^2/df = 2,34$, RMSEA = 0,077, CFI = 0,97, GFI = 0,96). Dane te wskazują, że poczucie winy związane z traumą powinno być rozumiane jako zjawisko wielowymiarowe, obejmujące składową emocjonalną oraz szeroki czynnik poznawczy, w ramach których należy wyodrębnić kilka specyficznych charakterystyk poczucia winy.

W ostatnim kroku zrealizowano analizy weryfikujące cały model, tzn. do modelu hierarchicznego dodano szóstą skalę – Ogólnego Poczucia Winy. Model ten także wykazał akceptowalne dopasowanie (χ^2 Satorry-Bentlera = 1076,11, $df = 458$,

$p < 0,01$, $\text{Chi}^2/\text{df} = 2,35$, $\text{RMSEA} = 0,078$, $\text{CFI} = 0,97$, $\text{GFI} = 0,97$). Model ten graficznie przedstawia rycina 1.

Ryc. 1. Hierarchiczny model poczucia winy związanej z traumą, weryfikowany w analizie confirmacyjnej

Uwaga. Nazwy skal: OPW – Ogólne Poczucie Winy, PAW – Poznawcze Aspekty Winy, PWC – Potępienie Własnych Czynów, BU – Brak Usprawiedliwienia, MPZ/O – Możliwość Przewidzenia i Zapobieżenia Zdarzeniu/Odpowiedzialność. Wyniki pozycji: 4, 8, 12, 17, 18, 22, 25 i 32 (o odwróconym kluczu) zostały zrekodowane do wysokiego poczucia winy.

Rzetelność – spójność wewnętrzna

Współczynniki rzetelności były bardzo wysokie dla podskal poznawczych, tj. od 0,76 do 0,92, oraz od 0,91 do 0,92 dla innych skal, w pełni porównywalne ze wskaźnikami oryginalnej wersji TRGI. Tabela 1, oprócz rzetelności, przedstawia także inne statystyki opisowe skal TRGI-PL.

Tabela 1. Wskaźniki statystyczne i psychometryczne skal kwestionariusza TRGI-PL [4]

Skala TRGI – PL	Liczba pozycji	M	SD	M (pozycja)	SD (pozycja)	α Cronbacha	Skośność	Kurtoza
Dystres	6	11,06	6,78	1,84	1,13	0,92	0,17	-0,94
PWC	5	5,85	4,26	1,17	0,85	0,76	0,55	-0,34
BU	4	9,41	4,20	2,35	1,05	0,79	-0,26	-0,70
MPZ/O	7	9,34	6,75	1,33	0,97	0,90	0,37	-0,86
PAW	22	30,52	15,58	1,39	0,71	0,92	0,32	-0,34
OPW	4	4,61	4,12	1,15	1,03	0,91	0,60	-0,51

OPW – Ogólne Poczucie Winy, PAW – Poznawcze Aspekty Winy, PWC – Potępienie Własnych Czynów, BU – Brak Usprawiedliwienia, MPZ/O – Możliwość Przewidzenia i Zapobieżenia Zdarzeniu/Odpowiedzialność, M – średnia, SD – odchylenie standardowe wyników w skali, M (pozycja) – średnia w przeliczeniu na wynik pozycji, SD (pozycja) – odchylenie standardowe

Pozycje były punktowane w skali od 0 do 4 punktów.

Trafność teoretyczna: zbieżna i dyskryminacyjna

W badaniach walidacyjnych należy podkreślić brak istotnych statystycznie korelacji z wiekiem, a także jedynie niską korelację Braku Usprawiedliwienia (-0,14*) z wykształceniem i Potępienia Własnych Czynów z czasem od wypadku (0,13*) oraz niską korelację płci z Dystresem (-0,14*) i Brakiem Usprawiedliwienia (0,16*), co może wskazywać na większą tendencję do odczuwania „emocjonalnej” winy, a przykładanie mniejszej wagi do roli uzasadnienia własnych działań/myśli/uczuć wina przez kobiety.

Korelacje TRGI-PL z kwestionariuszem PTSD-K, skalami oceny czterech emocji negatywnych, potraumatycznymi przekonaniami i pozycją z ankiety dotyczącą sprawstwa przedstawia tabela 2. Korelacje z subiektywną oceną zasadności orzeczenia sprawstwa nie są istotne statystycznie, ale należy podkreślić, że poszkodowani w wypadku prezentowali mniejsze poczucie wina (oprócz dystresu) niż sprawcy. Obok współczynników dla całej grupy sprawdzono uniwersalność tych zależności dla płci, wieku oraz wykształcenia (dla tych dwóch ostatnich zmiennych wprowadzono podział medianowy). Na 54 analizowane współczynniki korelacji w pięciu przypadkach stwierdzono różnice dla płci (w tym w dwóch dla orzeczenia sprawstwa) oraz w jednym dla wykształcenia (współczynniki te zamieszczono obok korelacji uzyskanych dla całej grupy). Wyniki te wskazują zatem na duży stopień demograficznej uniwersalności trafności skal polskiej wersji TRGI, ale sugerują także, że płeć może być istotnym moderatorem związku między poczuciem wina a przypisanym i odczuwanym sprawstwem wypadku, co stwierdzono w toku analiz wariancji.

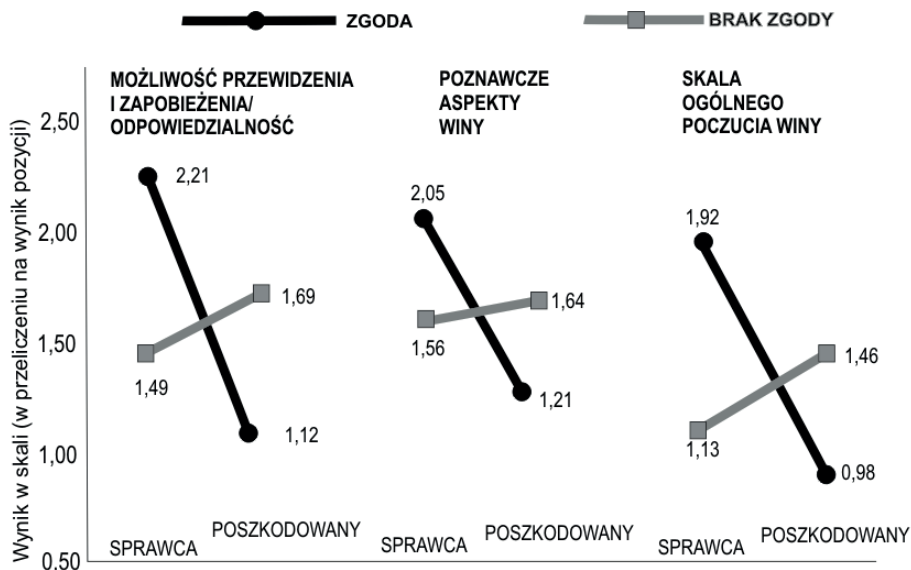
Tabela 2. Korelacje skal kwestionariusza TRGI-PL z nasileniem objawów PTSD (PTSD-K), emocjami negatywnymi, przekonaniem potraumatycznymi (PTCI) oraz sprawstwem wypadku

Skala TRGI-PL	Nasilenie objawów PTSD (PTSD-K)	Strach	Złość	Wstyd-wina	Smutek	Negatywne przekonania o sobie (PTCI)	Negatywne przekonania o świecie (PTCI)	Samobwinianie (PTCI)	Sprawca/poszkodowany (Eta, N = 223)
Dystres	0,62* (Wk: 0,51*/0,71*)	0,54*	0,28*	0,39*	0,46*	0,33*	0,27*	0,32*	-0,09
PWC	0,37* (P: 0,49*/0,26*)	0,26*	0,20*	0,40*	0,28*	0,46*	0,23*	0,42*	-0,21*
BU	-0,07	-0,08	0,02	0,01	-0,03	0,13*	0,09	0,01	-0,23*
MPZ/O	0,19*	0,26*	0,13*	0,46* (P: 0,38*/0,57*)	0,27*	0,46*	0,13*	0,70*	-0,39* (P: -0,57*/-0,19*)
PAW	0,24*	0,23*	0,13*	0,48*	0,28* (P: 0,19*/0,41*)	0,47*	0,19*	0,67*	-0,42*
OPW	0,29*	0,28*	0,13*	0,48*	0,27*	0,45*	0,10	0,65*	-0,30* (P: -0,44*/-0,13)

Uwaga. Współczynniki (r-Pearsona/Eta) oznaczone gwiazdką są istotne na poziomie $p < 0,05$ (znak współczynnika korelacji Eta został dodany po analizie kierunku różnic w podgrupach). Istotność różnic współczynników korelacji pomiędzy płciami, grupami wieku oraz wykształcenia weryfikowano testem z [16] – w tabeli podano dodatkowo współczynniki, dla których uzyskano istotne różnice. P – płeć (korelacje podano w kolejności: kobiety, mężczyźni), Wk – wykształcenie (w kolejności: niższe = podstawowe–średnie, wyższe)

Dla skal Możliwość Przewidzenia i Zapobieżenia/Odpowiedzialność, Poznawcze Aspekty Winy oraz Skali Ogólnego Poczucia Winy stwierdzono znaczącą interakcję przypisanego i odczuwanego sprawstwa wypadku, które przedstawia rycyna 2.

Znaczące różnice dotyczyły osób, które zgadzały się bądź nie z orzecznym sprawstwem wypadku w grupie uznanej przez wymiar sprawiedliwości za sprawców, a także pomiędzy sprawcami a poszkodowanymi przy podziale na grupy zgadzających się i niezgadających się z orzeczeniem dotyczącym sprawstwa. Stwierdzono także (interakcje nieprezentowane), że orzeczenie sprawstwa skutkuje większym nasileniem poczucia winy u kobiet (interakcja sprawstwa i płci – sprawczynie wykazały znacząco wyższe nasilenie winy niż kobiety poszkodowane), zaś u mężczyzn brak zgody na orzeczenie sprawstwa skutkuje wyższym nasileniem poczucia winy (interakcja akceptacji orzeczenia i płci).

Rycina 2. Interakcje pomiędzy przypisanym i odczuwanym sprawstwem wypadku jako predyktorami wyników skal: Możliwości Przewidzenia i Zapobieżenia/Odpowiedzialności, Poznawczych Aspektów Winy oraz Ogólnego Poczucia Winy.

Uwaga. Trzyczynnikowa analiza wariancji (sprawstwo, akceptacja orzeczenia i płeć) – istotne interakcje sprawstwa i akceptacji orzeczenia (dla $df = 1/215$, $p < 0,05$): $F = 10,15$ ($\eta^2 = 0,05$), $F = 10,24$ ($\eta^2 = 0,05$) oraz $8,68$ ($\eta^2 = 0,04$) odpowiednio dla skali Możliwości Przewidzenia i Zapobieżenia/Odpowiedzialności, Poznawczych Aspektów Winy oraz Ogólnego Poczucia Winy (interakcje trzyczynnikowe – nieistotne). Dla skali Możliwości Przewidzenia i Zapobieżenia/Odpowiedzialności oraz Ogólnego Poczucia Winy stwierdzono także interakcje sprawstwa i płci: $F = 10,70$ ($\eta^2 = 0,05$) oraz $5,95$ ($\eta^2 = 0,03$) akceptacji orzeczenia i płci $F = 6,86$ ($\eta^2 = 0,03$) oraz $10,07$ ($\eta^2 = 0,05$).

Dyskusja

Celem badania było określenie psychometrycznych własności TRGI-PL. Uzyskane wyniki wskazują na to, że polska adaptacja TRGI może być użytecznym narzędziem do oceny poczucia winy związanego z traumą. Struktura czynnikowa oryginalnego narzędzia została potwierdzona także w niniejszym badaniu. Wspólnym dla wielu sposobów rozumienia poczucia winy wywodzących się z różnych założeń teoretycznych jest uwzględnienie zarówno poznawczych, jak i emocjonalnych składowych poczucia winy [3, 4]. Wyniki naszego badania również wskazują na wielowymiarowość postrzegania poczucia winy. Walorem narzędzia wykraczającym poza inne, mierzące także poczucie winy, jest szczegółowe i wielowymiarowe ujęcie zjawiska poczucia winy. Wyodrębnienie specyficznych poznawczych składowych poczucia winy daje możliwość ich badania i monitorowania zmian podczas terapii [2, 13]. Korelacje niemal wszystkich skal TRGI z objawami PTSD oraz skalami afektu negatywnego były

istotne statystycznie, co potwierdza zbieżną trafność pomiaru TRGI-PL, a najwyższe występowały pomiędzy Skalą Dystresu i objawami PTSD, a z negatywnych emocji – głównie strachem. Korelacje poznawczych aspektów winy ze Skalą wstydu-winy były silniejsze niż z innymi emocjami negatywnymi, co potwierdza dyskryminacyjną trafność badanego narzędzia.

Korelacje z PTCI stanowią ważne źródło danych o trafności TRGI-PL. Wysokie i istotne statystycznie korelacje ze skalami PTCI: Negatywnymi przekonaniami o sobie i Samoobwinianiem stanowią argument uzasadniający umieszczenie winy w kryterium „D” w gronie utrwalonych i przesadnie negatywnych przekonań dotyczących siebie, innych ludzi lub świata, zniekształconego sposobu myślenia o przyczynach lub konsekwencjach traumatycznego wydarzenia oraz utrwalonego, negatywnego stanu emocjonalnego. Najwyższe korelacje Samoobwiniania (PTCI) z Ogólnym Poczuciem Winy, Możliwością Przewidzenia i Zapobieżenia Wydarzeniu/Odpowiedzialnością i Skalą Poznawczych Aspektów Winy wskazują na trafność narzędzia. Dane te stanowią jednocześnie głos w dyskusji nad poczuciem winy w grupie uczestników wypadków komunikacyjnych, u których, jak sugeruje Beck i wsp. [14], poczucie winy jest stosunkowo niewielkie w przeciwieństwie do, przykładowo, ofiar przestępstw na tle seksualnym.

W większości badań prowadzonych wśród uczestników wypadków analizuje się rolę wpływu postępowania sądowego (trwającego vs. zakończonego) na profil objawów czy właśnie poczucie winy [14]. Stwierdzona w naszym badaniu interakcja sprawstwa wypadku i subiektywnej reakcji na orzeczenie tego sprawstwa wskazuje na zewnętrżność źródeł poznawczych aspektów i ogólnego poczucia winy (jak u sprawców wypadków, którzy nie zgadzają się z wyrokiem sądu). Jednak poczucie winy powinno być przede wszystkim traktowane jako zjawisko subiektywne oddające własną ocenę odpowiedzialności niezależnie od „racjonalnej” czy „zobiektywizowanej” wersji wydarzeń (jak ma to miejsce u osób uznanych za poszkodowane, które nie zgadzają się z wyrokiem sądu). Te wyniki są w pełni spójne z założeniami teoretycznymi poznawczego modelu winy [3] i wytyczają kierunek interwencji terapeutycznych uwzględniających rolę zniekształceń poznawczych w podtrzymywaniu dysfunkcjonalnego poczucia winy związanego z traumą [15].

Wnioski

Polska adaptacja Kwestionariusza Winy Związanej z Traumą jest narzędziem o zadowalających właściwościach psychometrycznych, umożliwiającym trafny i rzetelny pomiar zjawiska winy u osób, które przeżyły traumatyczne wydarzenie. Może ono być stosowane w badaniach nad psychopatologią PTSD, ale także w konceptualizacji poznawczej, planowaniu leczenia i monitorowaniu skuteczności terapii PTSD.

Piśmiennictwo

1. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Fifth edition. Washington, DC: American Psychiatric Association; 2013.
2. Popiel A. *Terapia poznawcza poczucia winy związanego z traumą u osób z PTSD*. *Psychiatr. Pol.* 2014; 48(3): 615–625.
3. Kubany ES. *The Trauma Related Guilt Inventory (TRGI). Assessing and treating PTSD manual*. Los Angeles: Western Psychological Services; 2004.
4. Kubany ES, Haynes SN, Abueg FR, Manke FP, Brennan JM, Stahura C. *Development and validation of the Trauma-Related Guilt Inventory (TRGI)*. *Psychol. Assess.* 1996; 8: 428–444.
5. Zawadzki B. *Kwestionariusze osobowości. Strategie i procedura konstruowania*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar; 2006.
6. Zawadzki B, Bieniek A, Strelau J, Oniszczenko W, Sobolewski A. *Kwestionariusz PTSD – wersja kliniczna (PTSD-K): konstrukcja narzędzia do diagnozy zespołu stresu pourazowego*. *Przeł. Psychol.* 2002; 45: 289–315.
7. *Diagnostic and statistical manual of mental disorders*. Fourth edition. Text revision (DSM-IV-TR). Washington, DC: American Psychiatric Association; 2000.
8. Diener E, Smith H, Fujita F. *The personality structure of affect*. *J. Pers. Soc. Psychol.* 1995; 69: 130–141.
9. Wojciszke B, Baryła W. *Skale do pomiaru nastroju i sześciu emocji*. *Czas. Psychol.* 2004; 11: 31–47.
10. Foa EB, Ehlers A, Clark DM, Tolin DF, Orsillo SM. *The Posttraumatic Cognitions Inventory (PTCI): development and validation*. *Psychol. Assess.* 1999; 11: 303–314.
11. Dragan M, Gulcz M, Wójtowicz S. *Adaptacja Posttraumatic Cognitions Inventory (PTCI): raport ze wstępnego badania walidacyjnego Inwentarza Pourazowych Treści Poznawczych*. *Przeł. Psychol.* 2005; 48: 417–430.
12. Zawadzki B, Popiel A. *Temperamental traits and severity of PTSD symptoms: The data from longitudinal studies of motor vehicle accidents survivors*. *J. Individ. Differ.* 2012; 33: 257–267.
13. Schermelleh-Engel K, Moosbrugger H, Müller H. *Evaluating the fit of structural equation models: Tests of significance and descriptive goodness-of-fit measures*. *Meth. Psychol. Res.* Online 2003; 8(2): 23–74.
14. Beck JG, Coffey SF, Palyo SA, Gudmundsdottir B, Miller LM, Colder CR. *Psychometric Properties of the Posttraumatic Cognitions Inventory (PTCI): A replication with motor vehicle accident survivors*. *Psychol. Assess.* 2004; 16(3): 289–298.
15. Nishith P, Nixon RD, Resick PA. *Resolution of trauma-related guilt following treatment of PTSD in female rape victims: a result of cognitive processing therapy targeting comorbid depression?* *J. Affect. Disord.* 2005; 86(2–3): 259–265
16. Hays WL. *Statistics*. New York: Holt, Rinehart and Winston; 1988.

Adres: Agnieszka Popiel
Katedra Neurorehabilitacji
Uniwersytet SWPS w Warszawie
00-183 Warszawa, ul. Chodakowska 19/31

Otrzymano: 12.07.2014

Zrecenzowano: 6.10.2014

Otrzymano po poprawie: 16.11.2014

Przyjęto do druku: 14.01.2015